

Geliş Tarihi / Received Date
17.11.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date
24.05.2023

Türkiye Üzerinde Yoksullaştıran Büyüme Hipotezinin Analizi: 1970-2020

Analysis of the Immiserizing Growth Hypothesis on Turkey: 1970-2020

Duygu ÇELİK¹

Atilla AYDIN²

Burçin ÇAKIR GÜNDOĞDU³

Selim AYKAÇ⁴

Öz

İhracata dayalı büyüme modeli izleyen ülkelerin dış ticaret hadlerinde bozulmalar meydana gelebilmektedir. Dış ticaret hadlerinin bozulması, zamanla ihracat gelirlerinin düşmesine ve toplumun refah düzeyinin düşmesine sebep olabilmektedir. Literatürde bu kavram “Yoksullaştıran Büyüme” olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin 50 yıllık dış ticaret verilerini inceleyerek dış ticaret açığı, ithalat ve dış ticaret hadleri arasında nasıl bir ilişki olduğunu görmektir. Çalışmada 1970-2020 yılları arasındaki dönem yoksullaştıran büyüme çerçevesinde araştırılmıştır. Yapılan ekonometrik analizde ihracat, dış ticaret hadleri ve dış ticaret açığı değişkenleri kullanılmıştır. Söz konusu dönemde yaşanan ekonomik krizler, politika değişiklikleri, yapısal farklılıklar göz önüne alınarak yapısal kırılmalı modeller ele alınmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin 50 yıllık dış ticaret performansının yoksullaştıran büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye ekonomisi için ihracat artışlarının, dış ticaret hadlerini aşağı çekerek dış ticaret açığını arttırdığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç Türkiye'de yoksullaştıran büyüme hipotezinin geçerli olduğu konusunda önemli bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Çalışmada dış ticaret hadlerinde bozulmalar olduğu, dolayısıyla Türkiye özelinde yoksullaştıran büyümenin varlığı seçili dönem aralığında geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler Yoksullaştıran Büyüme, Dış Ticaret Haddi, İhracat, İthalat, Türkiye

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-mail: dcelik@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3298-2152

² Öğr.Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, (Dr. Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Ekonometri ABD) İstanbul/TÜRKİYE, e-mail: ataydin@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9265-5930

³ Arş. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, (Dr. Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisat ABD) İstanbul/TÜRKİYE, e-mail: bucakir@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8578-4929

⁴ Öğr. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, (Dr. Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uluslararası İcaret ABD) İstanbul/TÜRKİYE, e-mail: saykac@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1156-5907

Abstract

There may be deterioration in the terms of trade of the countries following the export-led growth model. The deterioration of the terms of trade may cause a decrease in export revenues and a decrease in the welfare level of the society over time. In the literature, this concept is discussed as "Immiserizing Growth". The aim of this study is to examine Turkey's 50-year foreign trade data and see how there is a relationship between foreign trade deficit, imports and terms of trade. In the study, the period between 1970 and 2020 was investigated within the framework of immiserizing growth. Export, terms of trade and foreign trade deficit variables were used in the econometric analysis. Considering the economic crises, policy changes, and structural differences in the period in question, models with structural breaks are discussed. In this context, the effect of Turkey's 50-year foreign trade performance on immiserizing growth has been examined. In line with the findings, it is understood that the increase in exports for the Turkish economy increases the foreign trade deficit by lowering the terms of trade. This result can be considered as an important proof that the immiserizing growth hypothesis is valid in Turkey. In the study, it has been determined that there are deteriorations in the terms of trade, therefore, the existence of immiserizing growth in Turkey is valid in the selected period.

Keywords *Immiserizing Growth, Terms of Trade, Exports, Imports, Turkey*

Giriş

Dış ticaret performansı, ülkelerin en önemli ekonomik göstergelerinden biri olarak görülmektedir. Dünya genelinde yaygın görüş, uluslararası ticarete yaşanan serbestleşme politikalarının ülke ekonomilerine olumlu yönde katkı yapacağı yönündedir. Bu görüşün temel nedeni ise rekabet kavramıdır. Rekabet ortamının daha fazla olmasıyla birlikte verimliliğin yükseleceği ve teknolojinin ithal edileceği, bununla birlikte ise büyümenin hızlanacağı varsayılmıştır (Erk, Ateş, ve Direkçi, 1999).

Savaş dönemlerinin son bulmasıyla birlikte Dünya'da daha liberal ekonomi politikaları izlendiği görülmüştür. İzlenen liberal politikalar ve ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri arasında korelasyon olması, serbestleşme politikalarının temelini oluşturmuştur (Yiğit ve Yiğit, 2018). Özellikle 1960 yıllarından itibaren Dünya'nın küresel ticaretinin hızlandığı görülmüştür. İhracat oranları ile ekonomik büyüme arasında tespit edilmiş olan korelasyonlar neticesinde IMF ve Dünya Bankası gibi örgütler liberal ekonomiyi destekleyici tedbirler almaya başladığı görülmüştür. Literatürde ekonomik büyüme, bir ülkede kişi başına düşen gelirin yükselmesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, ihracatın yükseltilmesi kişi başına düşen geliri yükseltmesi beklenmektedir (Uysal ve Sat, 2015).

Bir ülkenin ekonomik performansı genellikle o ülkenin gayri safi yurt içi hasılasındaki (GSYİH) artış ile ölçülmektedir. Ancak büyüme üretim artışlarına yol açarken aynı zamanda ticaret hadlerini bozucu sonuçlar da doğurabilmektedir. Uluslararası iktisatta yoksullaştırıcı büyüme olarak adlandırılan bu durum Hint asıllı iktisatçı Bhagwati (1958) tarafından ilk kez ortaya atılmıştır (Bhagwati, 1958).

Türkiye 1980 sonrası dönemde ticari olarak serbestleşme politikalarına geçme kararı almıştır. Dış ticarete serbestleşme kararlarının olumlu ve olumsuz yönleri olabilmektedir. Türkiye'nin teknolojik ürün üretimi konusunda görece geride kalmış olan yapısı, dış ticaret açıklarını tetikleyen temel sebeplerden biri olarak görülmektedir. Bu süreç, "Yoksullaştırıcı Büyüme" olarak tanımlanan yeni bir

sürecin başlangıcını oluşturduğu düşünülmektedir (Yiğit ve Yiğit, 2018). Diğer bir ifadeyle, ülkelerin serbestleşme politikaları olumlu sonuçlar doğurabilirken, zaman zaman yoksullaştıran büyümeyi tetikleyici bir sebep olarak gerçekleşebilmektedir.

Yoksullaştıran büyüme kavramına önemli bir katkı da (Melvin, 1969)'den gelmiştir. Melvin, yoksullaştıran büyüme kavramının her zaman dış ticaret hadlerini bozucu etkisinin olmadığını savunmuştur. Dolayısıyla yoksullaştıran büyüme kavramı, ayrıntılı incelenmesi gereken bir süreç olarak tanımlanmıştır.

Literatür Taraması

Bir ülkenin en önemli iktisadi araçlarından birisi olan ekonomik büyüme, “yoksullaşmaya neden olabilir mi?” sorusundan hareketle araştırmalarını yürüten Bahagwati, “yoksullaştıran büyüme” hipotezini, 1958 yılında gerçekleştirmiş ve bu çalışmanın ardından hipotez, pek çok bilim insanının çalışmasına konu olmuştur. Örneğin, Gu ve Kulkarni (2022), çalışmasında Madagaskar ekonomisini incelemiştir. Yazar çalışmasında, yoksulluk oranı, gini katsayısı, dış ticaret hadleri, ihracat talep esnekliğini dikkate alması bakımından literatürdeki eksikliği tamamlama amacıyla olduğunu belirtmiştir. İhraç edilebilir malların esnek olmaması nedeniyle büyüme ile dış ticaret hadlerinde bozulmanın meydana geldiğini, diğer bir ifade ile hipotezin Madagaskar ekonomisi için belirtilen dönemde geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şahin (2021)'in çalışması, veri ve method bakımından literatürde farklılık yaratması nedeniyle literatüre katkı niteliğindedir. Yazar çalışmasını demir, bakır gibi madenlerin üretimi üzerine gerçekleştirmiştir. Çalışmasında “Türkiye'nin dış ticareti Yoksullaştıran Büyüme Hipotezine örnek teşkil ediyor olabilir mi?” düşüncesinden hareketle iki değişkenli model kullanmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde hipotezi destekleyici bulgulara ulaşıldığı gözlenmiştir. Yazar, politika yapıcılarının daha fazla sermaye ayırarak demir, bakır gibi madenlerin üretimini arttırılmasının ve bu yolla ithalat hacminin düşürülmesinin milli hasıla açısından faydalı olacağını vurgulamıştır. Aytekin ve Aksoy (2021), ise çalışmasında kuru kayısı ihracatı üzerine yoğunlaşmış ve uygulamış olduğu analizler sonucunda hipotezi destekleyici bir sonuca ulaşmamaktadır. Aytekin ve Aksoy (2021) ile aynı bulgulara ulaşan Sağlam ve Egeli (2014), “dış ticaret haddinde meydana gelen bir şokun ekonomik büyüme hızına etki ederken, büyüme hızında meydana gelen bir şoka karşı dış ticaret hadlerinin verdiği tepkinin belirsiz” olduğunu ifade etmiştir. Bir benzer çalışma Huang (2020) tarafından yapılmıştır. Huang(2020), Çin için uluslararası ticaretin yoksullaştıran büyümeye neden olup olmadığını incelemiştir. Çin' in ithalatının ekonomik büyümeyi geriletecek düzeyde olmadığını belirtmiş ve incelenen yıllar için hipoteze uygun sonuçlar bulunmamıştır.

Jawaid (2020), dünyanın en çok ticaret yapan ülkeleri için hipotezin günümüzde geçerli olup olmadığını incelemeyi amaçlamaktadır. Panel regresyon modelinin uygulandığı çalışmada, incelenmiş

olan ülkeler arasında İtalya, Kanada ve Hollanda'nın hipoteze uygun sonuçlar elde ederken, Japonya ve Birleşik Krallık için hipotezi destekleyici sonuçlar elde edilememiştir. Yazar, tüm kavramsal bilgiler ve incelenen verilerin ışığında yoksullaştıran büyüme hipotezinin sadece akademik bir terim değil, gerçekhayatta var olan bir olgu olduğunu savunmaktadır. Çalışmada her ülkenin yapısal bilgileri verilerek bu bilgilere yönelik politika önerileri sunulmuştur. Örneğin İtalya için, ücret farklılıklarının çok olması ve ticaretin monopolleşmesinin yoksullaştıran büyüme hipotezini desteklediğini savunmaktadır. Yazara göre İtalya'da ücret farklılıklarına yönelik ucurumu azaltmak için vergi sübvansiyon politikasının uygulanması gerekmektedir.

Koç ve Dursun Güvenbaş (2019), işsizlik ve ekonomik büyüme değişkenlerini kullanarak hipotezin varlığını Türkiye için test etmiştir. Elde edilen sonuçlar istihdam yaratmayan bir ekonomik büyümenin varlığını ortaya koymaktadır. Konak (2019) ise, çalışmasında, ihracatın büyük bir bölümünün ithal girdiler ile yapılması gerekçesiyle, döviz kurunda meydana gelen değişikliklerin, ithal girdi fiyatlarını etkilediğini bu durumun doğrudan ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Hipotez ile destekleyici bulgulara ulaşan yazar, Ar-Ge faaliyetlerinin bu aşamada hayati bir rol üstlendiğini savunmaktadır. Yazar ayrıca hangi sektörlerin dış ticaret hadlerini iyileştirebileceğinin tespitinin yapılıp, buna uygun politikalara öncelik vermesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Yiğit ve Yiğit (2018), çalışmasında “Türkiye'nin dış ticareti Yoksullaştıran Büyüme Hipotezine örnek teşkil ediyor olabilir mi?” düşüncesinden hareketle araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir. İki değişkenli modelin ekonometrik sonuçları incelendiğinde hipotezi destekleyici bulgulara ulaşılmıştır. Yazar, bu sorunla baş edebilmek için yüksek katma değerli ürünlerin ihraç edilmesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Sağlam ve Çimen (2018), 1980-2017 dönemine ait yıllık veriler ile Yapısal Vektör Otoregresif Model (SVAR) modeli kullanılarak yoksullaştıran büyüme teorisi N-11 ülkeleri için incelenmiştir. Çalışma, yoksullaştıran büyüme hipotezinin ilk kez N-11 ülkeleri için incelenmesi bakımından literatüre katkı niteliğindedir. Analiz sonuçlarına göre, değişkenler arasında uzun dönemde ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Sarıdoğan ve Çetin (2016), dönemde 214 ülke incelenmiş olup, ülkelerin toplam ihracatı içinde turizm gelirlerinin payının ekonomik büyümeye olan etkisi araştırılarak yoksullaştıran büyüme hipotezinin geçerliliğini test etmiş ve hipotez ile uyumlu sonuçlar elde etmiştir. Çütcü ve Atış (2016), ise ilk aşamada yoksulluk sorununa makro-ekonomik açıdan yaklaşmakta ve kavramsal açıdan incelemektedirler. Analiz aşamasında ise, 2010 ve 2016 yılları arasında ticaret hadleri ile sanayi üretim endeksi aylık veriler kullanılarak nedensellik testleri uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, ticaret hadleri ile sanayi üretim endeksi arasında doğrusal ve doğrusal olmayan uzun dönemli bir ilişki bulunamamıştır. Dolayısıyla çalışmada Türkiye ekonomisinde yoksullaştıran büyüme hipotezinin geçerli olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Korkmaz ve Aydın (2015), çalışmasında Türkiye’de meydana gelen ekonomik büyümenin nedeninin ihracat artışından kaynaklanmadığını tespit etmiştir. Bu durumun nedeninin ise Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmama ve dolayısıyla yüksek katma değerli ürünlerin üretilip, ihraç edilememesi ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Analiz sonucunda hipotezle uyumlu bulgular elde etmiştir.

Ateş ve Bostan (2007), çalışmasında ticaretin serbestleşmesinin, ülkelerin ticaret yapısını değiştirerek ithalatı kolaylaştırdığını, ancak önlemler alınmasına rağmen bir noktadan sonra ihracatın ithalatı karşılayamayacak seviyeye gelmesine diğer bir ifade ile dış ticaret açıklarının artmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Dış açık sorununun çözümünde etkili yollardan birisi olan, yüksek döviz kuru politika uygulamasının etkili olacağını düşünüldüğünü ancak ticaret hadlerinde meydana gelen düşüş nedeniyle beklenen faydanın elde edilemediğini belirtmiştir. Bu bağlamda söz konusu ülkenin ekonomik açıdan büyümesinin dış ticaret hadlerini kötüleştirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Sawada (2009)’nın çalışması yoksullaştıran büyüme hipotezi üzerine yapılmış ampirik analiz olması nedeniyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Çünkü 1969’dan çalışmanın tarihine kadar 86 makalenin yazılmasına rağmen ampirik çalışmanın uygulanmadığını tespit etmiştir. Bu bağlamda yazar, Summers vd (1980)’ın ve Summers ve Heston (1984,1988,1991) çalışmasındaki tüketim miktarı verilerden hareketle bir endeks oluşturarak 1970,1975,1980 ve 1985 yılları için ülkeler arası değerlendirme yapmayı amaçlamıştır. Çalışma özellikle savaş sonrası dünya ekonomisinde ekonomik büyümenin yoksullaştırdığını ve bu hipotezin sadece bir söylem olmadığını, gerçek hayatta yaşanan bir sorun olduğunu savunmaktadır.

Erk, Ateş ve Direkçi (1999), Avrupa Birliği ülkeleri ile olan ticari ilişkiler sonucunda uzun dönemde Türkiye için yoksullaştıran büyüme hipotezinin geçerli olup olmadığı sorusunun yanıtını araştırmaktadır. İncelenen dönem itibari ile hipotezi destekleyici bir bulguya ulaşamadığını ancak 1996 dönemi sonrasında geçici bir bozulmanın gözlemlendiği belirtilmiştir. Yukarıda bahsi geçen çalışmaların yöntemi, yılı, incelemiş olduğu ülke/ülke grupları, değişkenleri ve elde edilen sonuçları tablo 1’de özetlenmiştir. Bu bağlamda çalışmaların farklı sonuçlar elde ettiği gözlenmektedir.

Tablo 1. Özetlenmiş Literatür Tablosu

Yazar	Ülke	Yıl	Değişkenler	Uygulanan Yöntem	Sonuç
Şahin (2021)	Gelişmekte olan ülkeler	2003-2018	Fgdp,fcot, fir,foi, fcop	Driscoll-Kraay Panel	+
Aytekin ve Aksoy (2021)	Türkiye	1970-2019	LNKKIH, LNKKIG	ARDL	-
Huang(2020)	Çin	1988-2018	X, EX, IM, NX	Regresyon Analizi	-

Jawaid (2020)	Seçilmiş ülkeler	1981-2017	IG,TOT,CPI,GDP	Panel regresyon	+,-
Konak (2019)	Türkiye	2010-2018	GSYİH, redk, dth, Px, Pm	ARDL	+
Koç ve Dursun Güvenbaş (2019)	Türkiye	1970-2018	Büyüme, İşsizlik	Granger Nedensellik Test	+
Yiğit ve Yiğit (2018),	Türkiye	2003-2018	Dth, had	VAR	+
Sağlam ve Çimen (2018)	N-11 ülkeleri	1980-2017	GDP, TT, RER	SVAR	-
Çütücü ve Atış (2017)	Türkiye	2010 -2016	St, Px, Pm	Eş bütünleşme testi	-
Sarıdoğan ve Çetin (2016)	214 ülke	1990-2015	Gdp, labor, gcap, trecep	Panel veri analizi	+
Korkmaz ve Aydın (2015)	Türkiye	2002:Q1 2014:Q2	GSYİHt, Xt, Mt	VAR	+
Sağlam ve Egeli (2014)	Türkiye	2003-2013	LRDK, LDTH, LSUE	VAR	-
Ateş ve Bostan (2007)	Türkiye	1989-2004	gt, Px, Pm	Eş bütünleşme testi	+
Erk, Ateş ve Direkçi (1999)	Türkiye	1980-1998	P,u,v,THF	VAR	-

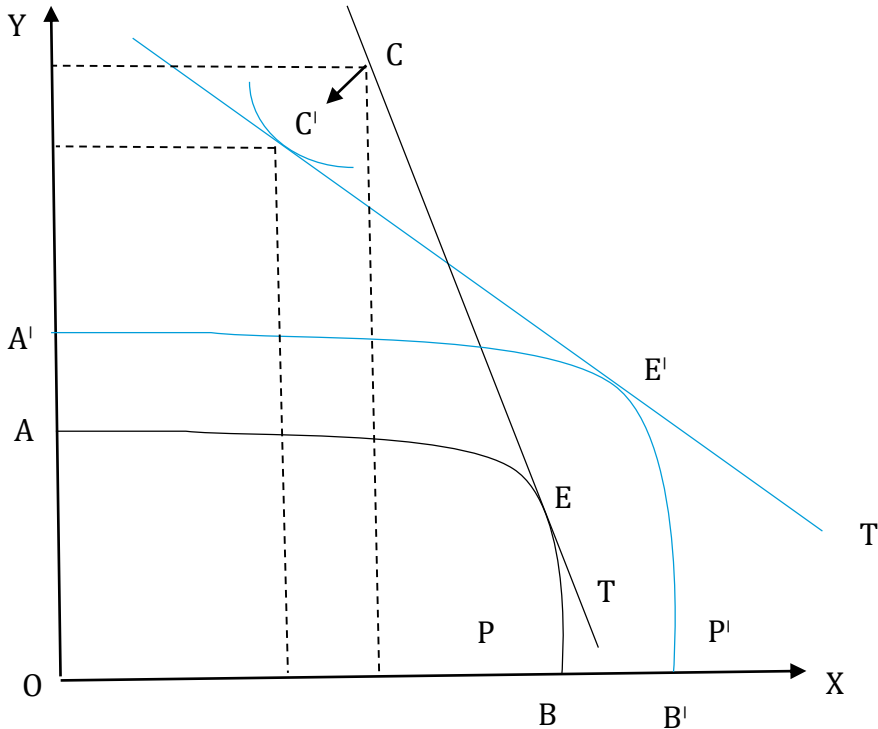
Not: “+”, yoksullaştırıcı büyümenin varlığını, “-” ise yoksullaştırıcı büyümenin olmadığı sonucunun bulunduğunu ifade etmektedir. LNKKIG: Kuru kayısı ihracatından elde edilen geliri temsil ederken, LNKKIH söz konusu malın ihracatını temsil etmektedir. St: endüstriyel gelişim endeksinin büyüme oranını ifade etmektedir.

Yoksullaştırıcı Büyümenin Gerçekleşme Mekanizması

Yoksullaştırıcı büyüme kavramı literatüre ilk defa 1958 yılında Bhagwati ile girmiştir. Bhagwati ve Johnson dış ticaret yapan ülkelerde bir ülkenin dış ticaret hadlerinde bozulma yaşandığında bu durumun ekonomik büyümeden elde edilebilecek olumlu katkıdan daha baskın olabileceğini ve ekonomik büyümenin yoksullaştırıcı büyümeye dönüşebileceğini ifade etmişlerdir. Nispeten gelir düzeyi daha düşük olan küçük bir ülke dış ticaretin taraflarından biri olduğunda ve dış ticaret sonucunda bu ülkenin dış ticaret hadlerinde bozulma yaşandığında bu ülkelerde yoksullaştırıcı büyüme olayı görülebilmektedir. Bu ülkede yaşanan ekonomik büyüme ülkenin daha zengin ve refah seviyesi daha yüksek bir ülke haline gelmesinden ziyade, ekonomik büyüme yaşanmadan önceki durumdan

daha düşük bir seviyeye gelmesine neden olabilmektedir. Bu duruma ülkelerin dış ticaret hadlerindeki çarpıklıklar neden olmaktadır (Bhagwati, 1996: 209).

İki ülkenin yaptığı dış ticaret sonucunda ülkelere birinde ekonomik büyüme yaşansa da bu durum refah düzeyinde artışa neden olmadığı gibi, aksine refah kaybına neden olabilmektedir. Bu sürecin nasıl gerçekleştiğine dair açıklama üretim imkânları eğrisi ve farksızlık eğrileri kullanılarak yapılmaktadır. Görsel 1'de yoksullaştırıcı büyüme olgusu üretim imkânları eğrisi ve farksızlık eğrileri kullanılarak açıklanmıştır.

Görsel 1. Yoksullaştırıcı Büyüme Süreci

Kaynak: (Bhagwati, 1958: 201-205)

Grafik 1'de X ve Y iki ayrı malı temsil etmektedir. Örneğe konu olan ülkenin sadece X ve Y malını ürettiği ve bunların bir kısmını da ihraç ettiği varsayılmaktadır (Koç ve Dursun Güvenbaş, 2019:3).

P: Ülkenin ilk durumdaki üretim imkanları eğrisi

P': Ülkenin ekonomik büyüme sonrasındaki üretim imkanları eğrisi

T: Ülkenin ilk durumdaki ticaret haddi eğrisi

T': Ülkenin ekonomik büyüme sonrasındaki ticaret hadleri eğrisi

C: Ekonomik büyüme yaşanmadan önceki tüketim düzeyi

C^I : Ekonomik büyüme yaşandıktan sonraki tüketim seviyesini temsil etmektedir.

Ekonomik ilk olarak E noktasında dengede bulunmaktadır. Bu seviyede ticaret haddi eğrisi olan T eğrisi, farksızlık eğrisine C noktasında teğet olmaktadır. Bu ülkenin mevcut düzende C noktası gibi bir düzeyde tüketim yapabildiği anlamına gelmektedir. Bhagwati'ye göre gelir düzeyi nispeten daha düşük olan, küçük ülkelerde üretim arttırılıp, ekonomik büyüme yaşanıp da daha fazla ihracat yaptıklarında dış ticaret hadlerinde bozulmalar yaşanabilir. Grafik 1'de olduğu gibi örneğe konu olan bu tür bir ülkede ekonomik büyüme yaşandığı ve bu ülkenin üretim olanakları eğrisinin P'den, P^I'ye doğru genişlediği varsayılmaktadır. Yeni durumda ülke artık X ve Y malından daha fazla üretebilir hale gelmiştir. Fakat dış ticaret haddini gösteren T eğrisi, T^I olarak daha yatık hale gelmiştir. Bir başka deyişle ticaret hadlerinde ülke aleyhine bir bozulma yaşanmıştır. Yeni durumda ülke artık E^I seviyesinde dingededir. Yeni düzende dış ticaret haddini gösteren T^I eğrisi farksızlık eğrisi ile C^I noktasında kesişmektedir. Bu seviye ülkenin ekonomik büyüme yaşamadan önceki seviyeden daha düşüktür. Yani ülke X ve Y malından artık daha fazla üretebiliyor ve daha fazla ihracat yapabiliyordur. Fakat kendisi bu mallardan daha az tüketebilir hale gelmiştir. Bu nedenle de ülkede refah düzeyinde bir düşme yaşanmaktadır. Bhagwati'nin yoksullaştıran büyüme süreci bu şekilde gerçekleşmektedir.

Refah hareketleri şu şekilde de değerlendirilebilmektedir;

$$P(t) = [P(1,t), \dots, P(n, t)]$$

$$C^*(t) = [C^*(1,t), \dots, C^*(n,t)]$$

Burada n mal sayısını ifade ederken, t zamanı göstermektedir. t zamanında sırasıyla fiyat vektörü ve kişi başı tüketim miktarı vektörü görülmektedir. Temel yıl to'dır. Sonrasında temsili bir aracı için Laspeyres miktar indeksi Lq ve Paasche miktar indeksi Pq tanımlanır (Braithwait, 1980: 66-72).

$$Lq \equiv \frac{P(t_0)C^*(t-1)}{P(t_0)C^*(t_0)} \quad Pq \equiv \frac{P(t_0)C^*(t_0)}{P(t_0)C^*(t_1)} \quad t-1 < t_0 < t_1$$

Bu şekilde bir ülke ekonomisindeki ortalama refah düzeyinde yaşanan değişimler değerlendirilebilmektedir. Temel çerçeve şu şekilde özetlenebilir;

Önerme: $Lq \leq 1$ ise, ekonomik refah zamanla artmıştır. Öte yandan, eğer $Pq \geq 1$ ise, refah zamanla azalmıştır.

İspat: Eğer $Lq \leq 1 \Leftrightarrow P(t_0)C^*(t_0) \geq P(t_0)C^*(t-1)$ ise, $C^*(t_0)C^*(t-1)$ yerine tercih edilir. Dolayısıyla, to'daki ekonomik refah, t-1'dekinden daha yüksektir ve bu nedenle, ekonomik refah, $t-1 < to$ 'dan beri zaman içinde artmıştır. Öte yandan, eğer $Pq \geq 1 \Leftrightarrow P(t_0)C^*(t_0) \geq P(t_0)C^*(t_1)$ ise, $C^*(t_0)$ 'nin $C^*(t_1)$ 'e tercih edildiği ortaya çıkar. Dolayısıyla, to'daki ekonomik refah, t 1'dekinden daha yüksektir ve böylece, ekonomik refah $to < t_1$ 'den beri, zaman içinde azalmıştır (Sawada, 2003: 4-5).

Bhagwati'nin bu görüşü ile ekonomik büyümeyi azaltma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ülkelerin ekonomik büyümelerinde yaşanan artış sonucunda fiyat düzeylerinde düşüş yaşanmaktadır. İhracatta yeterli düzeyde esnekliğin olmaması sonucunda da dış ticaret hadlerinde bozulmalar görülebilmektedir.

Bu şekilde ihracat hacmi artmakta ve ülkelerin aleyhine olacak şekilde gelir ve refah kayıpları görülebilmektedir. Örnek bir yoksullaşma süreci 1970'li yıllarda Hindistan'da görülmüştür. 1970'lerde Hindistan'da tarım sektöründe yaşanan büyüme sonucunda yoksulluk düzeylerinde artışlar yaşanmıştır. O dönemde Hindistan'da işgücü ile yapılan işlerin tarımsal makine ve ekipmanlar kullanılarak yapılması, küçük kiracıların tahliyesi, satın alınan girdiye ve sulamaya bağımlılığın artması, seri üretim mallarına olan talebin artması ve zengin çiftçilerin üretim sürecindeki siyasi üstünlüğünün oluşması bu süreci şekillendiren nedenler olarak tartışılmıştır (Shaffer, 2016: 1-5).

Yoksullaştıran büyüme olgusu Hindistan'da da görüldüğü üzere tarım sektörü ile daha rahat ilişkilendirilebilir. Çünkü tarım sektöründe yaşanan bolluk, üreticileri ilk başta sevindirir de daha sonra piyasada malların fiyatının düşmesine neden olacağı için beraberinde gelir ve refah kaybına yol açarak üreticileri üzebilmektedir. Bu nedenle tarım sektöründe bolluğun üretici açısından olumlu bir durum olmadığı aşikar olabilmektedir. Tarım sektöründen yola çıkılarak yoksullaştıran büyüme süreci dış ticarete de entegre edilerek incelenebilmektedir. Yoksullaştıran büyüme sürecinin bir ülkede yaşanabilmesi için bir takım koşullar mevcuttur (Ateş, 2005: 48). Bu koşullar;

- Bir ülke ekonomik anlamda büyümeyi ihracatını yaptığı mallar üzerinden gerçekleştirdiğinde bu durumda o malın dünya piyasasında arzı artmış olacaktır. Bu durum ülkenin ihracatını yaptığı bu mal üzerinden dış ticaret hadlerinin bozulmasına neden olabilecektir. Ülkeler ihracata dayalı bir büyüme politikası izlediğinde bu durum ülkenin aleyhine olabilecek şekilde sonuçlanabilecektir.
- Yoksullaştıran büyümenin gerçekleşmesi için ülkenin ticaret yaptığı diğer ülkenin ithalat talep esnekliği düşük olmalıdır.
- Örneğe konu olan ülkenin dış ticarete bağımlılık düzeyi yüksek olmalıdır. Yani üretimi yapılan malın ihracat düzeyi yüksek olmalıdır.
- Ülkenin üretimi içerisinde teknoloji kullanımı, ülkenin teknolojik gelişme düzeyi düşük olmalıdır. Çünkü bir ülkede üretimde teknoloji kullanımı yüksek olduğunda ve yüksek teknolojik gelişmeler yaşandığında bu durum dış ticarete ticaret haddinden bağımsız olarak ülkeye refah sağlayabilmektedir.
- Ülkede yaşanan ekonomik büyüme ve uluslararası piyasalara sunduğu arz artışı uluslararası ticaret hadlerini etkileyebilecek düzeyde olmalıdır. Yani ülke büyük bir ülke konumunda olmalıdır. Çünkü dış ticarete “önemsiz olmanın önemi” olarak da ifade edilen teoriye göre dış ticaret yapan ülkelerden biri büyük, diğeri küçük bir ülke olduğunda büyük ülke fiyat belirleyici, küçük ülke ise fiyat kabullenici pozisyonda olmaktadır. Bu durumda dış ticaret, ticaret partnerlerinden büyük olanın iç maliyet oranına yakın bir düzeyden yapıldığı için dış ticaret

kazançlarının büyük bir bölümü “önemsiz olmanın önemi” teorisinde bahsedilen küçük ülkeye gitmektedir.

- Son olarak ülke eğer optimal bir gümrük politikası uygulayamıyorsa bu durumda da ülkede refah kaybı görülebilmektedir.

Metodoloji

Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanı kullanılarak Türkiye'nin dış ticaret verileri incelenmiştir. Öncelikle, Türkiye'nin 1970 yılından 2020 yılına kadar olan süreçte ihracat değerleri derlenmiştir. Yine Türkiye'nin 1970-2020 yılları arasında oluşan toplam dış ticaret açığı verileri incelenmiştir. Dış ticaret hadleri, bu veriler ışığında çalışma ekibi tarafından oluşturulmuştur. Bu bağlamda; Türkiye'nin 1970-2020 yılları arasında dış ticaret hadleri verileri çalışmada kullanılmıştır. Dış ticaret hadleri hesaplanırken; ülkenin ilgili yılda gerçekleştirmiş olduğu mal ve hizmet ihracatının ortalama fiyatı, aynı yıl içerisinde gerçekleştirdiği mal ve hizmet ithalatının ortalama fiyatına bölünerek elde edilmiştir. Özetle; dış ticaret hadleri, ihracat ve dış açık olmak üzere çalışmada 3 farklı değişken kullanılmıştır ve 1970-2020 arasındaki süreç incelenmiştir. Diğer bir ifadeyle, 3 farklı değişken, 50 yıllık hesaplama ile toplam 150 örneklem olarak paket programlarda analiz edilmiştir.

Elde edilen veriler analiz edilirken Lee ve Strazicich (2003) birim kök testi kullanılmıştır. Ekonomide krizler, dış faktörler, politika değişiklikleri veya göstergelerdeki değişimler nedeniyle verilerin yapısında değişiklikler olabilmektedir. Bu yapısal değişimlerin ekonomik büyüklüklere ilişkin olarak serilerin trend fonksiyonunda ve/veya ortalamasında değişmeye yol açıp açmadığının araştırılması önemlidir. Dolayısıyla, geleneksel birim kök testleri yerine kırılmalı birim kök testlerinin kullanılması daha yaygın hale gelmiştir (Cil, 2018: 303).

Lee-Strazicich birim kök testinde, alternatif hipotez yapısal kırılmalı durağanlık ise, temel hipotez yapısal kırılmalı birim kök durumu olmalıdır. Ancak, önceki yapısal kırılma testlerinde temel varsayım, yapısal kırılmanın olmadığı birim kök durumuydu. Bu durumda, temel varsayımı reddetmek, yapısal kırılmalar olmadan birim kökü reddetmek anlamına gelir. Bu, kırılmaları olan bir fark durağan serisinin yapısal kırılmaları olan bir trend durağan serisi olduğu yanlış varsayımına yol açar. Lee ve Strazicich, bu problemin üstesinden gelmek için Schmidt ve Phillips (1992) tarafından önerilen Lagrange çarpanına (LM) dayalı iki kırılmalı bir birim kök testi geliştirdiler. Bu durumda süreç, aşağıda gösterildiği gibi LM testi olarak da adlandırılır.

$$Y_t = \delta'Z_t + \varepsilon_t, \quad \varepsilon_t = \beta\varepsilon_{t-1} + u_0 \quad (1)$$

(1) numaralı denklemde Z_t dışsal değişken vektörü, ε_t ise normal dağılılan saf hata terimini temsil etmektedir.

$$Z=[1,t,D1t,D2t,DT1t,DT2t] \quad (2)$$

$$Z=[1,t,D1t,D2t], \quad i=1,2 \text{ için} \quad (3)$$

$$D_{it} = \begin{cases} t - TB_i, & t \geq TB_i + 1 \text{ ise} \\ 0, & \text{aksi durumda} \end{cases} \quad (4)$$

$$Z=[1,t,D1t,D2t,DT1t,DT2t] \quad (5)$$

$$D_{it} = \begin{cases} t - TB_i, & t \geq TB_i + 1 \text{ ise} \\ 0, & \text{aksi durumda} \end{cases} \quad (6)$$

TB kırılma zamanını gösterirken; Model A düzeyde tek kırılmaya izin veren model, Model AA düzeyde iki kırılmaya izin veren model, Model C hem düzeyde hem eğimde tek kırılmaya izin veren model, Model CC düzeyde ve eğimde iki kırılmaya izin veren model olarak tanımlanmaktadır. Model CC için temel ve alternatif hipotez aşağıdaki gibidir.

$$y_t = \mu_0 + d_1B_{1t} + d_2B_{2t} + y_{t-1} + \varepsilon_{1t} \quad (\text{Temel Hipotez}) \quad (7)$$

$$y_t = \mu_1 + y_t + d_1D_{1t} + d_2D_{2t} + \omega_1DT_{1t} + \omega_2DT_{2t} + \varepsilon_{2t} \quad (\text{Alternatif Hipotez}) \quad (8)$$

Aşağıdaki regresyon Lee-Strazicicah birim kök testinde test istatistiğini bulmak için kullanılmaktadır.

$$\Delta y_t = \delta'^{\Delta Z_t} + \phi S_{t-1} + \sum Y_i \Delta S_{t-1} + u_t \quad (9)$$

Yapısal kırılmalı birim kök hipotezi, hesaplanan test istatistiği kritik değerden küçükse reddedilmektedir. Kritik değerler kırılma noktalarına (T_{Bi} / T) bağlı olduğu için tahmin edilen kırılma noktalarına uygun şekilde kullanılır.

Zaman içerisindeki şokları göz ardı eden birim kök testleri zaman zaman yanlış sonuçlar verebilmektedir. Zaman içerisinde gerçekleşen içsel ve dışsal şokların etkilerini göz önünde bulundurarak yapılan testler durağan özellikler sergileyebilmektedir (Perron, 1989). Bu tür problemleri önleyebilmek adına geliştirilen bir diğer test Narayan ve Popp (2010) bu çalışmada kullanılmıştır. Narayan ve Popp testinde regresyon aşağıda yer alan denklemlere dayanmaktadır.

$$d_t^{M1} = \alpha + \beta t + \varphi^*(L)(\theta_1 DU'_{2,t}), \quad (10)$$

$$d_t^{M2} = \alpha + \beta t + \varphi^*(L)(\theta_1 DU'_{1,t} + \theta_2 DU'_{2,t} + Y_1 DT'_{1,t} + Y_2 DT'_{2,t}) \quad (11)$$

Denklemden, ($i=1,2$ olmak üzere $DU'_{i,t} = 1(t > T'_{B,i})$), sabitte yer alan, $DU'_{i,t} = 1(t > T'_{B,i})(t - T'_{B,i})$ trenddeki yapısal kırılmaları göstermektedir. Öte yandan ($T'_{B,i}$) ise serilerde gerçekleşen yapısal kırılmaların zamanını ifade etmektedir. Burada θ_1 ve Y parametreleri, trenddeki ve sabitteki kırılmaların büyüklük düzeyini göstermektedir. $\varphi^*(L)$ ise serilerde gerçekleşen yapısal kırılmaların zaman içinde yavaşça gerçekleşmesini mümkün hale getirmektedir. Narayan ve Popp birim kök testinde hipotezin boş şekildeki durumu, birim köklü bir seriyi ifade etmektedir. Kritik tablo değerlerinin, mutlak değer olarak test istatistiklerinden küçük olması durumunda temel hipotez reddedilmekte ve serinin durağan olduğu kabul edilmektedir.

Yapısal kırılmaların varlığı durumunda eşbütünleşme testleri de yapısal kırılma yönteminin yardımıyla uygulanması gerekmektedir. Maki (2012)’nin geliştirmiş olduğu eşbütünleşme testi, seriler arasında eşbütünleşmenin varlığını, beş yapısal kırılmaya kadar araştırabilmektedir. Maki, dört adet test istatistiği geliştirmiştir (Maki, 2012):

$$y_t = \mu + \sum_i^k 1\mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + u_t \quad (12)$$

$$y_t = \mu + \sum_i^k 1\mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_i^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (13)$$

$$y_t = \mu + \sum_i^k 1\mu_i D_{i,t} + \gamma t + \beta' x_t + \sum_i^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (14)$$

$$y_t = \mu + \sum_i^k 1\mu_i D_{i,t} + \gamma t + \sum_i^k 1Y\mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_i^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (15)$$

12 numaralı denklem, kırılmaya sabit terimde izin veren trendsiz modeli ifade etmekte ve model 0 olarak tanımlanmaktadır. 13 numaralı denklem, kırılmaya eğimde ve sabit terimde izin veren trendsiz modeli göstermekte ve model 1 olarak tanımlanmaktadır. 14 numaralı denklem, kırılmaya eğimde ve sabit terimde izin veren trendli modeli göstermekte ve model 2 olarak tanımlanmaktadır. Son olarak 15 numaralı denklem ise sabit terimde, trendde ve eğimde kırılmaya izin vermekte ve model 3 olarak tanımlanmaktadır. Denklemlerde boş hipotez, yapısal kırılma altında eşbütünleşme bağı olmadığını belirtmektedir (Maki, 2012). Kritik değerler, test istatistiklerinden daha büyük ise boş hipotez reddedilmekte, diğer bir ifade ile seriler arasında bir eşbütünleşmenin var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Son olarak, veriler analiz edilirken Eviews ve Gauss programlarından yararlanılmıştır. Eviews programına yüklenmiş olan dış ticaret haddi, ihracat ve dış ticaret açığı verilerinde dağılımın normal olmadığı görülmüş, normal hale getirmek için logaritmaları alınmıştır. Özetle, verilerdeki çarpıklık durumu giderilerek daha sağlıklı bir analiz elde edilmiştir. Eviews programının ardından veriler Gauss isimli paket programı kullanılarak eşbütünleşme testlerine sokulmuştur. Eşbütünleşme test sonuçları bulgular kısmında ayrıntısıyla sunulmuştur.

Bulgular

EşbÖncelikle modelde yer alan değişkenlere ilişkin birim kök testleri yapılmıştır. Serilerin düzey değerleriyle ortalama ve eğiminde iki kırılmaya yer veren Lee-Strazicich birim kök testi sonuçları Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Değişkenlerin Düzey Değerleriyle Lee-Strazicich Birim Kök Testi Sonuçları

1.	Gecikme Uzunluğu	Minimum t İstatistiği	Kırılma Tarihleri	Kritik Değer (%1)	Kritik Değer (%5)	Sonuç
Logdth	10	-5,6267	1986, 2013	-6,42	-5,65	Birim Kök (%1)
Logihr	11	-5,8872	1996, 2015	-6,32	-5,73	Birim Kök (%1)
Logaçık	11	-5,9736	1992, 2002	-6,45	-5,67	Birim Kök (%1)

Tablo 2’den görüldüğü gibi dış ticaret hadleri değişkenine ilişkin test sürecinde %1 ve %5 anlamlılık düzeylerinde birim kök hipotezi reddedilememiştir. İhracat ve dış ticaret açığı serileri ise iki yapısal kırılma ile %1 anlamlılık düzeyinde birim köklü, %5 anlamlılık düzeyinde ise durağan bir süreç izlemektedir. Tablo 2’in son sütununda hangi anlamlılık düzeyinde birim kök sürecinin söz konusu olduğu açıklanmıştır. Bu bağlamda her üç seri için de birim kök sürecine ilişkin güçlü bir kanıt bulunduğu ifade edilebilir. Serilerin birinci farkları alındığında Lee-Strazicich birim kök testine ilişkin sonuçlar Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Değişkenlerin Birinci Fark Değerleriyle Lee-Strazicich Birim Kök Testi Sonuçları

	Gecikme Uzunluğu	Minimum t İstatistiği	Kırılma Tarihleri	Kritik Değer (%1)	Kritik Değer (%5)	Sonuç
Logdth	1	-6,6485	1986, 2013	-6,42	-5,65	Durağan
Logihr	0	-8,1194	1991, 2006	-6,32	-5,73	Durağan
Logaçık	0	-9,1941	1984, 1996	-6,45	-5,67	Durağan

Tablo 3’den görüldüğü gibi serilerin birinci farkı alındığında %1 ve %5 anlamlılık düzeylerinde hesaplanan test istatistiklerinin kritik değerlerden büyük oldukları görülmektedir. Bir başka ifadeyle her üç serinin de birinci farkları için birim kök temel hipotezi reddedilerek serilerin iki yapısal kırılma ile durağan oldukları sonucuna varılmıştır. Lee-Strazicich testinden daha güçlü sonuçlar veren Narayan-Poop birim kök testi de ortalama ve eğimde iki yapısal kırılmaya yer vermektedir. Ancak Narayan-Poop birim kök testinde Lee-Strazicich testinden farklı olarak birim kök temel hipotezinde de yapısal kırılmalar ele alınmaktadır. Bu nedenle Narayan-Poop testi, Lee-Strazicich testine göre üstünlük arz etmektedir. Değişkenlerin düzey değerlerine ilişkin Narayan-Poop birim kök testi sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Değişkenlerin Düzey Değerleriyle Narayan-Poop Birim Kök Testi Sonuçları

	Logdth M1 Modeli	Logdth M2 Modeli	Logihr M1 Modeli	Logihr M2 Modeli	Logaçık M1 Modeli	Logaçık M2 Modeli
Kırılma Tarihleri	1985, 1999	1985, 1999	1986, 2003	1985, 2003	1994, 2000	1989, 2000
Optimal Gecikme	3	1	0	0	0	0
t İstatistiği	-2,863	-6,184	-1,838	-4,800	-4,420	-5,019
Kritik Değer (%1)	-5,259	-5,949	-5,259	-5,949	-5,529	-5,949
Kritik Değer (%5)	-4,514	-5,181	-4,514	-5,181	-4,514	-5,181
Sonuç	Birim Kök	Durağan	Birim Kök	Birim Kök	Birim Kök	Birim Kök

Tablo 4’te görüldüğü gibi sadece dış ticaret hadlerine ilişkin zaman serisi, M2 modeli için durağan gözükmemektedir. Ancak aynı seri M1 modeli için birim köklüdür. Diğer seriler ise %1 ve %5 anlamlılık düzeylerinde birim kök süreci izlemektedir. Bu bağlamda her üç serinin de iki yapısal kırılma altında birim köklü olduğuna ilişkin güçlü kanıtlar elde edildiği söylenebilir. Değişkenlerin birinci farkı alınarak uygulanan Narayan-Poop birim kök testi sonuçları Tablo 5’te özetlenmiştir.

Tablo 5. Değişkenlerin Birinci Fark Değerleriyle Narayan-Poop Birim Kök Testi Sonuçları

	Logdth M1 Modeli	Logdth M2 Modeli	Logihr M1 Modeli	Logihr M2 Modeli	Logaçık M1 Modeli	Logaçık M2 Modeli
Kırılma Tarihleri	1992, 1998	1992, 1998	1985, 2002	1987, 2002	1988, 1992	1992, 1999
Optimal Gecikme	1	1	0	0	0	1
t istatistiği	-5,570	-6,064	-6,988	-8,1194	-7,742	-8,075
Kritik Değer (%1)	-5,259	-5,949	-5,259	-5,949	-5,529	-5,949
Kritik Değer (%5)	-4,514	-5,181	-4,514	-5,181	-4,514	-5,181
Sonuç	Durağan	Durağan	Durağan	Durağan	Durağan	Durağan

Tablo 5’te görüldüğü gibi serilerin birinci farkı alınarak uygulanan Narayan-Poop birim kök testi sonuçlarına göre, her üç seri için de serilerin iki yapısal kırılma ile birim köklü olduğunu öne süren temel hipotezler reddedilmiştir. Bir başka ifadeyle düzey değerleriyle birim köklü olan seriler, birinci farkları alındığında durağan bir süreç izlemektedir.

Lee-Strazicich ve Narayan-Poop birim kök testlerinden elde edilen sonuçlar, her üç serinin de birinci mertebeden durağan olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle serilerin üçü de I(1) olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede serilerin eşbütünleşme analizleri yapılabilir. Bu çalışmada iki ayrı eşbütünleşme modeli kurulmuştur. Yoksullaştıran büyüme hipotezini sınamak amacıyla öncelikle ihracat ile dış ticaret hadleri arasındaki eşbütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Bu analiz ile ihracat değişimlerinin dış ticaret hadlerindeki değişime etkisinin ortaya konması hedeflenmektedir. Ardından dış ticaret hadleri ile dış ticaret açığı arasındaki eşbütünleşme ilişkisi incelenmiştir. Türkiye ekonomisi için yoksullaştıran büyüme hipotezi geçerliyse ihracatın artmasıyla dış ticaret hadleri düşecek ve düşen dış ticaret hadleri dış açığı arttırarak hipotezi geçerli kılacaktır. Eşbütünleşme analiz yöntemi olarak beş kırılmayı ele alan Maki testi kullanılmıştır. Dış ticaret hadleri ile ihracat arasındaki eşbütünleşme analizini gösteren Maki testi sonuçları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 6. Maki Testi Model o Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	20	20	20	20	20
İkinci Kırılma	11	11	11	11	
Üçüncü Kırılma	37	37	37		
Dördüncü Kırılma	16	16			
Beşinci Kırılma	5				

t istatistiği	-5,0672244	-4,2047682	-3,9366741	-3,6421256	-3,6421256
Kritik Değer (%1)	-5,959	-5,776	-5,563	-5,816	-5,709
Kritik Değer (%5)	-5,426	-5,230	-5,083	-4,893	-4,602
Sonuç	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo 7. Maki Testi Model 1 Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	20	20	20	20	20
İkinci Kırılma	11	11	11	11	
Üçüncü Kırılma	47	47	47		
Dördüncü Kırılma	24	24			
Beşinci Kırılma	41				
t istatistiği	-4,1883329	-4,1883329	-4,1883329	-3,8695912	-3,7151127
Kritik Değer (%1)	-6,193	-6,059	-5,833	-5,708	-5,524
Kritik Değer (%5)	-5,699	-5,508	-5,373	-5,196	-5,038
Sonuç	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo 8. Maki Testi Model 2 Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	20	20	20	20	20
İkinci Kırılma	4	4	4	4	
Üçüncü Kırılma	8	8	8		
Dördüncü Kırılma	13	13			
Beşinci Kırılma	44				
t istatistiği	-7,4025397	-6,9350955	-6,9350955	-6,9350955	-6,9019416
Kritik Değer (%1)	-6,915	-6,959	-6,251	-5,863	-5,457
Kritik Değer (%5)	-6,357	-6,011	-5,703	-5,363	-4,895
Sonuç	%1	%5	%1	%1	%1

Tablo 9. Maki Testi Model 3 Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	48	48	48	48	48
İkinci Kırılma	37	37	37	37	
Üçüncü Kırılma	27	27	27		
Dördüncü Kırılma	16	16			
Beşinci Kırılma	44				
t istatistiği	-7,6823134	-6,2143488	-4,6710017	-4,6643144	-4,6643144
Kritik Değer (%1)	-8,004	-7,553	-7,082	-6,620	-6,048
Kritik Değer (%5)	-7,414	-7,009	-6,524	-6,100	-5,541
Sonuç	%5	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo 8’de özetlenen bulgularda Model 2’ye göre iki serinin eşbütünleşik olduğu görülmektedir. Tablonun son satırında ise hangi anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğu belirtilmiştir. Dış ticaret hadleriyle ihracat serileri uzun dönemde birlikte hareket etmektedir. Eşbütünleşme ilişkisine ilişkin uzun dönem katsayılarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Uzun dönem katsayılarının belirlenmesi için FMOLS yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarına karşı etkili tahminler üretilebilmektedir. Uzun dönem analizine Maki testi Model 2’den elde edilen kırılma tarihlerine ilişkin kukla değişkenler de dahil edilmiştir. Tablo 10’da dış ticaret hadleri bağımsız değişken, ihracat bağımlı değişken olarak ele alınarak yapılan FMOLS yöntemine ilişkin uzun dönem katsayı tahminleri verilmiştir.

Tablo 10. Dış Ticaret Hadleri-İhracat FMOLS Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	t istatistiği	Olasılık
Logihr	-0,098826	-8,356909	0,0000
K1	0,077128	6,157817	0,0000
K2	-0,023998	-1,250302	0,2178
K3	-0,049227	-3,3098430	0,0019
K4	-0,046523	-3,343121	0,0017
K5	0,014315	1,271041	0,2104
Sabit	2,814215	39,42055	0,0000

Tablo 10’da görüldüğü gibi logihracat bağımsız değişkeni istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Katsayının işaretinin negatif olması bu çalışma açısından önem arz etmektedir. İhracat artışı dış ticaret hadlerini aşağıya doğru çekmektedir. Bu durum, yoksullaştırıcı büyüme hipotezine bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Modele kukla değişken olarak eklenen kırılma tarihlerinden birinci, üçüncü ve dördüncü kırılma tarihleri istatistiksel olarak anlamlı olarak tespit edilmiştir. Eşbütünleşme modelinin geçerli olabilmesi için hata düzeltme modelinin de çalışması gerekmektedir. Kısa dönem analizi olarak da tanımlanabilecek olan hata düzeltme modelinde, değişkenlerin birinci fark değerleriyle uzun dönem analizinden elde edilen kalıntı serisinin bir dönem gecikmeli değerleri FMOLS yöntemiyle analize tabi tutulmuştur. Hata düzeltme modelinin çalışması için kalıntıların gecikme değerine ilişkin katsayının negatif ve anlamlı olması gerekmektedir. Tablo 11’de kısa hata düzeltme katsayısına ilişkin değerler verilmiştir.

Tablo 11. Logihr-Logdth Hata Düzeltme Modeli

	Katsayı	t istatistiği	Olasılık
Kalıntı (-1)	-0,471015	-4,468795	0,0000

Tablo 11’de görüldüğü gibi katsayı negatif ve anlamlıdır. Bu durumda hata düzeltme modeli çalışmaktadır. Bir başka ifadeyle kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar uzun dönemde ortadan kaybolarak tekrar dengeye gelmektedir.

Bundan sonraki aşamada dış ticaret açığı ile dış ticaret hadleri arasındaki eşbütünleşme ilişkisi incelenmiştir. Aşağıdaki tablolarda eşbütünleşme ilişkisine ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 12. Maki Testi Model 0 Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	25	25	25	25	25
İkinci Kırılma	41	41	41	41	
Üçüncü Kırılma	46	46	46		
Dördüncü Kırılma	30	30			
Beşinci Kırılma	10				
t istatistiği	-5,4087342	-5,1343005	-5,1343005	-4,7853659	-4,4204253
Kritik Değer (%1)	-5,959	-5,776	-5,563	-5,816	-5,709
Kritik Değer (%5)	-5,426	-5,230	-5,083	-4,893	-4,602
Sonuç	Yok	Yok	%5	Yok	Yok

Tablo 13. Maki Testi Model 1 Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	48	48	48	48	48
İkinci Kırılma	25	25	25	25	
Üçüncü Kırılma	33	33	33		
Dördüncü Kırılma	7	7			
Beşinci Kırılma	38				
t istatistiği	-5,6841146	-5,6841146	-5,6841146	-4,9509055	-3,993605
Kritik Değer (%1)	-6,193	-6,059	-5,833	-5,708	-5,524
Kritik Değer (%5)	-5,699	-5,508	-5,373	-5,196	-5,038
Sonuç	Yok	%5	%5	Yok	Yok

Tablo 14. Maki Testi Model 2 Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	25	25	25	25	25
İkinci Kırılma	41	41	41	41	
Üçüncü Kırılma	45	45	45		
Dördüncü Kırılma	49	49			
Beşinci Kırılma	34				
t istatistiği	-5,0855073	-5,0855073	-5,0738359	-4,8714125	-4,4103721
Kritik Değer (%1)	-6,915	-6,959	-6,251	-5,863	-5,457
Kritik Değer (%5)	-6,357	-6,011	-5,703	-5,363	-4,895
Sonuç	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo 15. Maki Testi Model 3 Sonuçları

	5 Kırılmalı	4 Kırılmalı	3 Kırılmalı	2 Kırılmalı	1 Kırılmalı
Birinci Kırılma	34	34	34	34	34
İkinci Kırılma	12	12	12	12	
Üçüncü Kırılma	4	4	4		
Dördüncü Kırılma	16	16			

Beşinci Kırılma	30				
t istatistiği	-5,5719199	-5,5719199	-5,5719199	-5,5719199	-4,4313011
Kritik Değer (%1)	-8,004	-7,553	-7,082	-6,620	-6,048
Kritik Değer (%5)	-7,414	-7,009	-6,524	-6,100	-5,541
Sonuç	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo 13’de görüldüğü gibi Model 2 çerçevesinde eşbütünleşme ilişkisi bulunmuştur. Eşbütünleşmenin yönü ve şiddetinin belirlenmesi için öncelikle uzun dönem analizinin yapılması gerekmektedir. Uzun dönem katsayılarının belirlenebilmesi için üç kırılma tarihinin de modele eklendiği FMOLS analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 16’te verilmiştir.

Tablo 16. Dış Ticaret Hadleri-Dış Ticaret Açığı FMOLS Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	t istatistiği	Olasılık
Logdth	-2,929033	-3,983855	0,0002
K1	0,688533	5,951340	0,0000
K2	0,403002	2,470624	0,0173
K3	-0,240284	-1,321400	0,1929
Sabit	12,61424	8,195122	0,0000

Tablo 16’da görüldüğü gibi dış ticaret hadlerine ilişkin değişkenin katsayısı negatif ve anlamlı bulunmuştur. Önceki eşbütünleşme analizi ile birleştirilerek yorumlanırsa ihracattaki artış dış ticaret hadlerini aşağı çekmekte, düşen dış ticaret hadleri ise dış ticaret açığını arttırmaktadır. Böyle bir sonuç, yoksullaştıran büyüme hipotezini destekleyen bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Ayrıca birinci ve ikinci kırılma tarihlerinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak burada da hata düzeltme mekanizmasının çalışması önem arz etmektedir. Tablo 17’de uzun dönem analizinden elde edilen kalıntı serisinin bir gecikmeli değerlerine ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 17: Logacık-Logdth Hata Düzeltme Modeli

	Katsayı	t istatistiği	Olasılık
Kalıntı (-1)	-0,471015	-4,468795	0,0000

Tablo 17’de görüldüğü gibi kalıntı serisinin bir dönem gecikmeli değerlerine ilişkin değişkene ait katsayı, negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar, uzun dönemde ortadan kalkmaktadır.

Sonuç ve Politika Önerileri

Türkiye 1980 öncesi dönemlerde ithal ikameci bir politika uygulamaktayken, 1980 sonrası dönemde ihracata dayalı büyüme modeline geçmiştir. Türkiye’nin 1980 sonrası uygulamaya başladığı bu politikalar elbette ekonomik büyüme amacıyla uygulanmaktaydı. Fakat ihracata dayalı büyüme modeline dayanarak hedeflenen büyüme seviyelerine ulaşamadığı görülmüştür. Buna ek olarak, Türkiye’nin ithalat oranı ihracata oranla çok daha hızlı büyümüştür. Türkiye için dış ticaret hadlerinde bozulmaların yaşandığı bir sürecin varlığı söz edilmeye başlanmıştır. Özetle, Türkiye’nin “Yoksullaştıran Büyüme” hipotezini destekler bir yapıya örnek olup olmadığı incelenmiştir.

Yoksullaştıran büyüme Bhagwati (1958)'den günümüze pek çok kez çalışılmasına rağmen, son yıllarda Türkiye için yapılmış çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu anlamda çalışma literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. İncelenen çalışmaların farklı sonuçlar ortaya koyması dikkat çekicidir. Örneğin Şahin (2021), Konak (2019), Koç ve Dursun Güvenbaş (2019), Yiğit ve Yiğit (2018), Sarıdoğan ve Çetin (2016), Korkmaz ve Aydın (2015), Ateş ve Bostan (2007) hipotezle aynı doğrultuda sonuçlar elde ederken, Aytekin ve Aksoy (2021), Huang(2020), Sağlam ve Çimen (2018), Çütcü ve Atış (2017), Sağlam ve Egeli (2014), Erk, Ateş ve Direkçi (1999) hipotezin aksi yönünde sonuç elde etmiştir. Jawaidd (2020)'in çalışmasında, çalışmalardan farklı olarak iki yönlü sonuç bulunmuştur. En çok ticaret yapan ülkeler incelenmiş, İtalya, Kanada ve Hollanda' da yoksullaştıran büyümenin varlığı test edilirken, Japonya ve Birleşik Krallık için bu yönde bir bulguya rastlanmamıştır. Bu çalışmada ise, Türkiye için yoksullaştıran büyümenin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bilgiler ışığında, ülkelerin ekonomik yapısı, ticari ilişkilerinde dışa bağımlı olup olmaması ve incelenen dönemin araştırmalarda sonuçları etkileyen unsurlar olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada 1970-2020 yılları arasındaki dönem yoksullaştıran büyüme çerçevesinde araştırılmıştır. Ekonometrik analizde ihracat, dış ticaret hadleri ve dış ticaret açığı değişkenleri kullanılmıştır. Söz konusu dönemde yaşanan ekonomik krizler, politika değişiklikleri, yapısal farklılıklar göz önüne alınarak yapısal kırılmalı modeller ele alınmıştır. Eşbütünleşme testinin yapılabilmesi için birinci koşul olan tüm değişkenlerin aynı mertebeden durağan olması durumu sınanmış ve her üç serinin de I(1) olduğu tespit edilmiştir. Eşbütünleşme analizi, yoksullaştıran büyüme hipotezi çerçevesinde bağımlı-bağımsız değişken ayırımında apriori bilgiye sahip olduğundan iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizde öncelikle ihracat ile dış ticaret hadleri arasında eşbütünleşme ilişkisi saptanmıştır. Uzun dönem katsayıları incelendiğinde ihracat artışlarının dış ticaret hadlerini Türkiye aleyhine değiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ardından dış ticaret hadleri ile dış ticaret arasındaki ilişki aynı yöntemle analiz edilmiş ve dış ticaret hadlerindeki düşüşün dış ticaret açığını arttırdığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye ekonomisi için ihracat artışlarının dış ticaret hadlerini aşağı çekerek dış ticaret açığını arttırdığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç Türkiye'de yoksullaştıran büyüme hipotezinin geçerli olduğu konusunda önemli bir kanıt olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada seçilen dönem aralığında Türkiye'deki ihracat artışının, Türkiye'nin dış ticaret hadlerinde olumsuz gelişmelere neden olduğu ve dış ticaret açıklarını daha da arttırdığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da yoksullaştıran büyüme olgusunun Türkiye özelinde geçerli olduğunu ifade etmek mümkündür. Türkiye'nin ihracat artışlarının yoksullaştıran büyüme sürecine dönüşmeden ülke ekonomisine pozitif katkılar yapması için bir takım makroekonomik problemlere çözüm niteliğinde politikalar üretmesi gerekmektedir. Bu çalışma bağlamında politika önerileri şu şekilde ifade edilebilmektedir; Türkiye'nin ticari anlamda üretim yapısı incelendiğinde ithal hammadde ve ara mallara bağımlılığı göze çarpan ülkelere biridir. İhraç edilen malları üretebilmek için ithalat

yapılması gerekmektedir. Bu da Türkiye için döviz kuru politikasının ayrıca önemli olduğunu ifade etmektedir. Döviz kurunda yaşanan yükselişler üretim için gerekli olan hammadde ve ara malın ithalatını güçleştirmekte, üretim sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Merkez Bankalarının para politikalarına içerisinde yer alan döviz kuru politikasını doğru bir şekilde belirlemesi gerek görülen hususlardan bir tanesidir. Özellikle de çoğu ithal hammadde ve ara malın ABD doları cinsinden temin edilmesi nedeniyle ABD dolarının kuru ülke için kritik noktalardan biri olarak göze çarpmaktadır. Buna ilaveten Türkiye'nin üretim ihraç ettiği mal çeşitliği üzerinde de yeniliklere gidilmelidir. Endüstriyel üretimde katma değeri daha yüksek olan, yüksek teknoloji ve AR-GE içeren ürünlerin üretimi bir diğer önemli husustur. Türkiye üretimde yapısal reform politikaları uygulayarak, daha çok emek gerektiren fakat dünya piyasasında fazla katma değerli görülmeyen ürünlerden, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli ürünleri üretebilecek yatırımları yapmaya özen göstermelidir. Ayrıca emek verimliliğini arttıracak politikalar da üretmelidir. Bu durum mevcut olumsuz durumu Türkiye lehine çevirebilecek bir diğer önemli husustur. Bunlara ilaveten, Türkiye'yi endüstriyel anlamda bir montaj sanayii ülkesi olmaktan çok öteye götürecektir, dünyada aranan ürünleri üreten başlıca ülkeler kategorisinde dahil edecek ve marka olmasına yardım edecek yatırımlar yapılmalı ve teşvikler verilmelidir. Dünya piyasasında rakip ülkelerden fiyat politikaları ile değil kalite ve marka farklılığı nedeni ile ayrışmalıdır. Son olarak dünyada geleceğin teknolojileri ve sektörleri olarak belirlenebilecek alanlarda farkındalık oluşturulup, zaman kaybetmeden bu alanlarla ilgili araştırmalar yapılmalıdır. Başlangıçtaki potansiyel yüksek yatırım maliyetleri nedeni ile devlet destekli olarak ön yatırımları yapılmalı ve özel girişimcilere çeşitli teşvikler ve destekler uygulanmalıdır. Yapısal reformlar eşliğinde gelen bu değişiklikler sonrasında Türkiye'de ihracat artışlarının yoksullaştıran büyüme mekanizmasına dönüşmeden ekonomiye olumlu katkılar sunması beklenmektedir.

Yazar Katkı Oranları

Çalışmaya tüm yazarlar % 25 olacak şekilde eşit oranlı katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

“ Türkiye Üzerinde Yoksullaştıran Büyüme Hipotezinin Analizi: 1970-2020” başlıklı makalemizin herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur. Yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Ateş, İ. (2005). Türkiye'de Dış Ticaretin Serbestleşmesi Ve Yoksullaştıran Büyüme (1989–2004). (Doktora Tezi). Aydın: *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Ateş, İ., ve Bostan, A. (2007). Türkiye'de Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Yoksullaştıran Büyüme. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007(18), 1-10
- Aytekin, İ., ve Aksoy, E. (2021). Yoksullaştıran Büyüme Teorisinin Kuru Kayısı İhracatına Uygulanması: Türkiye Örneği. *Fiscaoeconomia*, 538-555.

- Bhagwati, J. N. (1958). Immiserizing Growth: A Geometrical Note,” *The Review of Economic Studies*. *Oxford University Press*, 201-205.
- Bhagwati, J. N. (1996). *Political Economy And International Economics*. *MIT Press*, 209.
- Braithwait, S. D. (1980). The substitution bias of the Laspeyres price index: An analysis using estimated cost-of-living indexes. *The American Economic Review*, 64-77.
- Cil, N. (2018). *Finansal Ekonometri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Cutcu, İ., ve Atış, M. (2016). Poverty-Growth and Social Policies: The Analysis of Immiserizing Growth Hypothesis on Turkey. *International Journal of Economics and Research*, 45-57.
- Erk, N., Ateş, S., ve Direkçi, T. (1999). Gümrük Birliği Sonrası Türkiye Dış Ticareti'ne Yoksullaştıran Büyüme Hipotezi Çerçevesinde Bakış: Zaman Serisi Analizi. *Uluslararası ODTÜ Ekonomi Kongresi III* (s. 1-13). Ankara: ODTÜ.
- Gu, T., ve Kulkarni, K. G. (2022). From Vanilla to Immiserizing Growth, Better Economy and Worse Living Conditions: A Case of Madagascar. *SIBM Pune Research Journal*, 1-8.
- Huang, Y. (2020). On the Role of International Trade in the Promotion of China's Economic Growth? *3rd International Conference on Economic Management and Green Development*. ICEMGD 2020.
- Jawaid, T. (2020). Does Immiserizing Growth Exist? Evidence from World's Top Trading Nations. *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*.
- Koç, H., ve Dursun Güvenbaş, S. (2019). Yoksullaştıran Büyüme Çerçevesinde Bir Analiz: Türkiye Örneği. (s. 414-428). Gaziantep: *Uluslararası Ekonomi Araştırmaları ve Finansal Piyasalar Kongresi*.
- Konak, A. (2019). Ticari Liberalizasyon Kapsamında Yoksullaştıran Büyüme Hipotezi Geçerli Mi? Türkiye Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 34-55.
- Lee, J., ve Strazicich, M. (2003). Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test With Two Structural Breaks. *The Review of Economics and Statistics*, 1082-1089.
- Maki, D. (2012). Tests for cointegration allowing for an unknown number of breaks. *Economic Modelling*, 1-29.
- Melvin, J. (1969). Demand Conditions and Immiserizing Growth. *American Economic Review*, 604-606.

- Narayan, P., ve Popp, S. (2010). A new unit root test with two structural breaks in level and slope at unknown time. *Journal of Applied Statistics*, 1425-1438.
- Perron, P. (1989). The great crash, the oil price shock, and the unit root hypothesis. *Econometrica*, 361-1401.
- Sarıdoğan, Ö. H., ve Çetin, D. (2016). Turizm ve Yoksullaştıran Büyüme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 922-932.
- Sawada, Y. (2003). Immiserizing Growth: An Empirical Evaluation. *CIRJE*, 4-5.
- Sağlam, Y., ve Çimen, A. (2018). Immiserizing Growth in Next-Eleven: The Effect of Real Exchange Rate on Trade. İzmir: *IZCEAS*.
- Sağlam, Y., ve Egeli, H. A. (2014). Reel Döviz Kuru'nun Dış Ticaret Üzerine Etkisi ve Yoksullaştıran Büyüme: 2003-2013 Türkiye Örneği. *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*.
- Schmidt, P., ve Phillips, P. (1992). LM Tests for a Unit Root in the Presence of Deterministic Trends. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 257-287.
- Shaffer, P. (2016). Immiserizing Growth: a Research Agenda. *Q-Squared Working(66)*, 5.
- Strazicich, M., ve Lee, J. (2003). Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks. *The Review of Economics and Statistics*, 1082-1089.
- Şahin, L. (2021). Immiserizing Growth: A Panel Data Approach for Selected Countries. *İzmir İktisat Dergisi*, 738-744.
- Todorova, T. (2010). World Demand as a Determinant of Immiserizing Growth. *Scientific Research Publishing*, 255-267.
- Uysal, Ö., ve Sat, S. (2015). İhracat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Rusya Örneği. *International Conference On Eurasian Economies*, 416-422.
- Yiğit, M., ve Yiğit, A. G. (2018). Yoksullaştıran Büyüme Hipotezinin Sınanması: 2003 – 2018 Türkiye Örneği. (s. 2103-2114). İzmir: *İzmir Uluslararası İktisadi İdari Bilimler Kongresi*.

Extended Abstract

While Turkey was implementing an import substitution policy in the pre-1980 period, it switched to an export-led growth model in the post-1980 period. These policies, which Turkey started to implement after 1980, were of course implemented for the purpose of economic growth. However, it was observed that the targeted growth levels could not be reached based on the export-led growth model. In addition, Turkey's import rate grew much faster than exports. The existence of a process in which the terms of trade deteriorated for Turkey began to be

mentioned. In summary, it has been examined whether Turkey is an example of a structure that supports the "Immiserizing Growth" hypothesis.

Although the concept of immiserizing growth has been studied many times since Bhagwati (1958), it is seen that there are very few studies done for Turkey in recent years. In this sense, the study aims to contribute to the literature. It is noteworthy that the studies examined revealed different results. In this study, it was concluded that there is an immiserizing growth for Turkey. In the light of all the information, it can be said that the economic structure of the countries, whether they are foreign-dependent in their trade relations and the period examined are the factors affecting the results of the research.

In this study, the period between 1970 and 2020 was investigated within the framework of immiserizing growth. Export, terms of trade and foreign trade deficit variables were used in the econometric analysis. Considering the economic crises, policy changes, and structural differences in the period in question, models with structural breaks are discussed. In order to perform the cointegration test, the first condition that all variables are stationary of the same order has been tested and it has been determined that all three series are $I(1)$. The cointegration analysis was carried out in two stages, since we had a priori information on the dependent-independent variable distinction within the framework of the immiserizing growth hypothesis. In the analysis, first of all, a cointegration relationship between exports and terms of trade was determined. When the long-term coefficients are examined, it is concluded that the increase in exports has changed the terms of trade against Turkey. Then, the relationship between the terms of trade and foreign trade was analyzed with the same method and it was determined that the decrease in the terms of trade increased the foreign trade deficit. In this context, it is understood that the increase in exports for the Turkish economy increases the foreign trade deficit by lowering the terms of trade. This result can be considered as an important proof that the immiserizing growth hypothesis is valid in Turkey.

In the study, it was determined that the increase in exports in Turkey during the selected period caused negative developments in Turkey's terms of trade and further increased foreign trade deficits. Accordingly, it is possible to state that the immiserizing growth phenomenon is valid in Turkey. In order for Turkey's export increases to make positive contributions to the country's economy without turning into an immiserizing growth process, it needs to produce policies that can solve some macroeconomic problems. In the context of this study, policy recommendations can be expressed as follows; When Turkey's commercial production structure is examined, its dependence on imported raw materials and intermediate goods is one of the countries that stand out. Imports are required to produce exported goods. This indicates that the exchange rate policy is also important for Turkey. Increases in the exchange rate make it difficult to import raw materials and intermediate goods required for production, and adversely affect the production process. For this reason, it is one of the issues that the Central Banks need to determine the exchange rate policy, which is included in the monetary policies, correctly. Especially since most imported raw materials and intermediate goods are procured in US dollars, the exchange rate of the US dollar stands out as one of the critical points for the country. In addition, innovations should be made on the variety of goods produced and exported by Turkey. The production of products with higher added value, high technology and R&D in industrial production is another important issue. By implementing structural reform policies in production, Turkey should pay attention to make investments that can produce high-tech and high-value-added products from products that require more labor but are not seen with much added value in the world market. It should also produce policies that will increase labor productivity. This is another important issue that can turn the current negative situation in favor of Turkey.

